УДК 658.14

Гнип Н. О.,
кандидат економічних наук, викладач кафедри обліку і аудиту Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України

БІЗНЕС-ПРОГНОЗИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено сутність бюджетування в сучасних умовах господарювання, розроблено схему складання прогнозних фінансових звітів, а також розкрито сутність моделей фінансового планування в поєднанні з методами; сформовано бюджет промислового підприємства із складанням операційного тафінансового бюджетів на базі бізнес-прогнозів.
***Ключові слова:** бюджет, бюджетування, бізнес-прогноз, фінансове планування і прогнозування.*

В статье исследовано сущность бюджетирования в современных условиях хозяйствования, разработано схему составления прогнозированных финансовых отчетов, а также раскрыто сущность моделей финансового планирования в совокупности с методами; сформирован бюджет промышленного предприятия с составлением операционного и финансового бюджетов на базе бизнес-прогнозов.
***Ключевые слова:** бюджет, бюджетирование, бизнес-прогноз, финансовое планирование и прогнозирование.*

There are researched the essence of budgeting in the current economic conditions, it is developed a scheme of drawing of prognostic financial reports, as well it is researched the essence of financial planning models in combination with methods, it is formed the industrial enterprise budget with making the operational and financial budgets based on business forecasts.
***Keywords:** budget, budgeting, business forecast, financial planning and forecasting.*

Постановка проблеми. За останні роки у зв'язку із збільшенням номенклатури продукції, темпів її оновлення і конкуренції на товарному ринку змінився і характер управління промисловим підприємством. Управління його фінансами стало неможливе без ефективного планування виробничої і іншої діяльності. Обмеженість матеріально-фінансових ресурсів підсилює роль правильного вибору пріоритетів діяльності господарюючого суб'єкта. У зв'язку з цим нового значення набуває бюджетування на підприємствах. Воно покликане забезпечити процес виробництва конкурентоздатної продукції за умови оптимального використання всіх ресурсів, тобто забезпечити гнучкий розвиток підприємства. Це досягається, передусім, шляхом розробки зведеного плану основного й допоміжного виробництва з урахуванням ранжирування попиту клієнтів, ранжирування пропозиції постачальників і поліпшення постачань сировини і матеріалів, визначення величини передбачуваних і нормованих складських запасів, виробничих потужностей з урахуванням зупинок виробництва, а також внутрішньої потреби підприємства в напівфабрикатах і продуктах допоміжного виробництва. Тільки на цій основі можна знизити фінансові втрати, неефективні витрати і збільшити грошовий потік, що генерується бізнесом, підтримати необхідну ліквідність. Тому постає питання в формуванні фінансового бюджету підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фінансове планування, як основа механізму управління фінансовою діяльністю підприємства є предметом досліджень низки вчених у сфері фінансів підприємств, фінансового аналізу та фінансового менеджменту, серед яких: Л. Алексеєнко, І. Бланк, М. Білик, В. Бикова, І. Герчикова, І. Зятковський, М. Коробов, О. Крайник, А. Поддєрьогін, І. Сало, Г. Семенов, Т. Теплова та ін. Однак проблема формування фінансового бюджету підприємства через складання бізнес-прогнозів наразі є відкритою.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є теоретичні та методичні підходи щодо формування бюджету промислового підприємства. Під час проведеного дослідження для реалізації мети вирішувались такі завдання: дослідження сутності бюджетування, розгляд системи прогнозування фінансових звітів, опрацювання моделей і методів фінансового планування, складання операційного і фінансового бюджетів підприємства із застосуванням бізнес-прогнозів.

Виклад основного матеріалу. Вихідним етапом планування є прогнозування основних напрямів фінансової діяльності підприємства, що здійснюється в процесі перспективного планування. На цьому етапі визначаються завдання і параметри поточного фінансового планування. Своєю чергою, база для розроблення оперативних фінансових планів формується саме на стадії поточного фінансового планування.

© Гнип Н. О., 2013

Перспективного фінансового планування здійснюється на основі фінансового прогнозування, яке втілює в собі стратегію підприємства на ринку і полягає у дослідженні можливого фінансового стану підприємства на майбутнє. Суть прогнозування полягає у розробці альтернативних фінансових показників та параметрів, використання яких відповідно до тенденцій зміни ситуації на ринку дає змогу визначити один із варіантів розвитку фінансового стану підприємства.

Фінансове прогнозування здійснюється на основі узагальнення та аналізу наявної інформації з подальшим моделюванням і обов'язковим врахуванням чинників можливих напрямів розвитку ситуації та фінансових показників.

Фінансове прогнозування включає складання таких бюджетів та фінансових звітів: бюджетів поточної діяльності; грошового бюджету; прогнозних фінансових звітів.

Складові частини фінансового прогнозування (бюджету поточної діяльності, грошовий бюджет, інвестиційний та фінансові плани, прогнозні фінансові звіти) тісно пов'язані між собою, оскільки будуються на основі одного і того ж комплексу вихідних положень (рис. 1). Схема складання прогнозних фінансових звітів, подана на рис. 1, показує, як різноманітні бюджети поточної діяльності зливаються в єдиний консолідований грошовий бюджет, який, своєю чергою, підкріплюється специфічними конкретними даними з інвестиційного і фінансового планів (верх схеми). Таким чином, прогнозні фінансові звіти – всеохоплюючий вираз очікуваного стану підприємства в майбутньому.

Подана система є основою визначення методичних підходів та послідовності прогнозування фінансових звітів. Прогнозування кожного фінансового звіту ґрунтується на своїй основі.

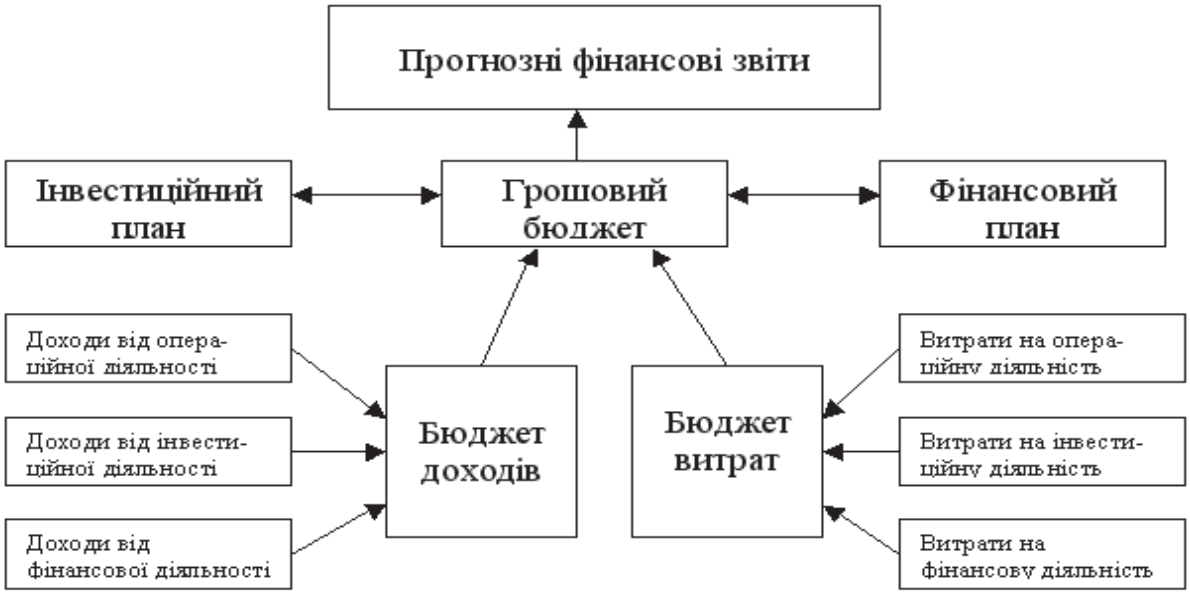

Рис. 1. Система прогнозування фінансових звітів

У сучасній економічній літературі розглядають три моделі фінансового планування [1–4]:

1. Розробка фінансового розділу бізнес-плану.
2. Бюджетування.
3. Складання прогнозних фінансових документів.

Розглянемо детальніше сутність цих моделей, почавши з можливого поєднання у кожній з них методів фінансового планування [5].

Модель «Розробка фінансового розділу бізнес-плану». При розробці моделі використовуються: метод прогнозу обсягів реалізації, нормативний, коефіцієнтний або розрахунково-аналітичний методи, метод балансу доходів і витрат, метод балансу грошових витрат і надходжень, метод прогнозованого балансу активів і пасивів підприємства, метод визначення потреби в зовнішньому фінансуванні і метод розрахунку точки беззбиткової.

Модель «Розробка фінансового розділу бізнес-плану» включає:

1. Підготовку заявок на отримання кредитів у комерційних банках.
2. Складання проспектів емісії цінних паперів для залучення додаткового капіталу в грошовій формі.

3. Обґрунтування отримання іноземних інвестицій, що супроводжується наданням інвесторам надійної інформації про фінансову привабливість бізнес-проекту.

Модель «Бюджетування». При розробці моделі використовуються: метод прогнозу обсягів реалізації, розрахунково-аналітичний метод, метод балансу доходів і витрат, метод балансу грошових витрат і надходжень, метод прогнозованого балансу активів і пасивів підприємства, метод оптимізації планових рішень. Модель фінансового планування «Бюджетування» застосовується при короткостроковому фінансовому плануванні. Бюджет є кошторисом доходів і витрат. Звичайно, створення бюджетів здійснюється в межах оперативного планування. У стратегічній перспективі, бюджети покликані вирішувати завдання розподілу обмежених економічних ресурсів, якими розпоряджається суб'єкт господарювання, і додавати кількісної визначеності обраним перспективам розвитку підприємства.

В економічній літературі подають найрізноманітніші визначення понять «бюджет», «бюджетування». За визначенням Британського Інституту фінансових менеджерів, бюджет – це план, представлений у грошовому вираженні, підготовлений і схвалений для певного періоду часу, в якому зазвичай показані майбутні надходження або витрати цього періоду, і капітал, який необхідно використовувати для досягнення поставлених цілей.

Основний бюджет – це фінансове, кількісно визначене вираження маркетингових і виробничих планів, необхідних для досягнення поставлених цілей, – така думка американських фахівців [6].

На думку В. В. Ковальова [7], існує досить чітка відмінність між поняттями «план» і «бюджет». Перший термін розуміється в ширшому сенсі і включає весь впорядкований спектр дій, спрямованих на досягнення деяких цілей. «Бюджет» – вужче поняття, що має на увазі кількісне представлення плану дій у вартісному вираженні. Таким чином, бюджетування – це фінансове планування, що охоплює всі сторони діяльності підприємства, дозволяє зіставити доходи і витрати на майбутній період часу в цілому і по окремих його етапах.

Застосовуються два основні методи розробки бюджетів: метод приросту і метод нульового базису.

Метод приросту є традиційним. При підготовці бюджету часто застосовується підхід, коли в основу його складання на майбутній період закладаються дані про отримані раніше рівні доходу і витрат. Потім ці дані переробляються з урахуванням очікуваних цін, а також змін обсягу або характеру діяльності, що робиться. Таким чином, бюджети готуються на базі приросту витрат і доходів від досягнутого рівня діяльності.

Недолік цього методу в тому, що неефективні рішення, «закладені» в досягнутому рівні, переходять до бюджетів майбутніх періодів.

Метод нульового базису дозволяє підготувати бюджет витрат для певної сфери діяльності при мінімальному рівні виробництва, а потім визначити, оформивши рішення у вигляді окремого документа, витрати і вигоди від додаткового приросту діяльності.

При зіставленні даних методів виявляються як їх недоліки, так і переваги. Складання бюджету за методом приросту має ту перевагу, що виявляється відносно простим. Складання бюджету на основі нульового базису, хоча і більш обґрунтовано, практично важко здійснити. Якщо застосовувати його до всіх бюджетів, що розробляються, то процес зажадає великих витрат часу.

Вибір того або іншого методу розробки, видів і форм бюджетів визначається виходячи зі специфіки діяльності, обсягів виробництва і реалізації, цілей і завдань діяльності підприємства і т. д. По формах можна виділити такі групи бюджетів:

1. Фінансові (основні) бюджети: бюджети доходів і витрат, бюджет руху грошових коштів, прогнозний баланс, інвестиційний бюджет.

2. Операційні бюджети: бюджет продажів, бюджет виробництва, бюджет витрат на основні матеріали, бюджет витрат праці, бюджет виробничих накладних витрат, бюджет комерційних і управлінських витрат та ін.

2. Допоміжні бюджети: податковий план, кредитний план, план погашення боргів, план емісії цінних паперів (по проспекту емісії), план інкасації дебіторської заборгованості та ін.

Фінансові бюджети є кінцевими документами, що розробляються при бюджетному плануванні. Вони є обов'язковими для підприємства.

Операційні й допоміжні бюджети складаються для розробки фінансових бюджетів. Їх склад є довільним, виходячи з доцільності їх розробки, і визначається керівництвом підприємства.

Складання бюджетів включає: встановлення загальних цілей розвитку підприємства (здійснюється на рівні вищого керівництва); конкретизацію загальних цілей і визначення завдань для кожного окремого підрозділу; підготовку відділами і підрозділами оперативних бюджетів (зазвичай на рік або півроку); аналіз підготовлених бюджетів вищим керівництвом і їх коректування; підготовку підсумкових бюджетів.

Основою для визначення прогнозних статей витрат бюджету слугують визначені стратегічні цілі розвитку підприємства і способи їх досягнення. Прогнози прибуткової частини бюджету розробляються шляхом урахування всіх можливих джерел доходів, в їх числі доходи від продажів, відсотки від інвестицій, виплати за використання ліцензій, урядові субсидії. За основу береться прогноз продажів.

Модель «Складання прогнозних фінансових документів».

Запорукою успішності будь-якого бізнесу є передбачення майбутнього фінансового стану підприємства, визначення очікуваного розміру його фінансування. Визначення ймовірної діяльності підприємства в майбутньому може бути забезпечено шляхом розробки прогнозних фінансових документів – проектів майбутніх звітів про фінансові результати (про прибутки та збитки); звіту про грошові потоки (баланс грошових потоків) та бухгалтерського балансу активів і пасивів підприємства.

Для складання прогнозних фінансових документів застосовуються: метод прогнозу обсягів реалізації, нормативний, коефіцієнтний або розрахунково-аналітичний методи, метод балансу доходів і витрат, метод балансу грошових витрат і надходжень, метод прогнозованого балансу активів і пасивів підприємства.

На погляд автора, для моделювання стійкого економічного зростання, що передбачає спільну дію операційного і фінансового важелів, стає дуже важливим мати модель фінансового планування, що враховує техніко-економічні характеристики підприємства як основу для розрахунку фінансових показників.

Для цього необхідно розробити нову модель фінансового економічного зростання господарюючого суб'єкта, яка грунтується на комбінації відомих моделей планування – розробки фінансової частини бізнес-плану з процесом бюджетування і складанням прогнозних фінансових документів звітної бухгалтерії, одночасно поєднуючи при цьому методи планування для реалізації фінансової стійкості і рентабельності. Основу нової моделі повинні складати процес бюджетування як єдиний метод, що дозволяє якнайповніше визначити рух фінансових потоків підприємства, що є ключовим для реалізації поточної і особливо довгострокової фінансової стійкості.

З урахуванням вищезазначеного під бюджетуванням потрібно розуміти сукупність, по-перше, технологій складання скоординованого по всіх підрозділах або функціях плану роботи організації, прогнозів зміни зовнішніх і внутрішніх параметрів, що грунтуються на комплексному аналізі, і на використанні розрахункових економічних і фінансових індикаторів діяльності підприємства, а по-друге, механізмів оперативно-тактичного управління, які забезпечують вирішення проблем, що виникають і досягнення заданих цілей. Зазначені вище методичні засади бюджетного планування [8] дають можливість сформувати бюджет промислового підприємства, який поданий на рис. 2.

Для організації розрахунку бюджету підприємства всю сукупність даних доцільно розділити на:

– бізнес-прогнози, які є масивами передбачуваних даних, що відображають особливості зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства на майбутній період;

– бізнес-завдання, які розраховуються на підставі бізнес-прогнозів і призначені для визначення комплексу показників діяльності підприємства.

Тільки в цьому випадку розрахунки, здійснювані у процесі формування бюджету підприємства, дозволяють у повному обсязі врахувати специфіку збутової, виробничої, постачальницької та ін. складових і, в результаті, своєчасно визначити необхідну підприємству суму грошових коштів, а також джерела надходження цих коштів (власні, кредитові, бюджетні або кошти інвестора).

Розглянемо бізнес-прогнози для розрахунку бюджету. Дослідження практики бюджетного планування дало підстави авторові запропонувати, що для детального розрахунку бюджету підприємства необхідно передбачити такі бізнес-прогнози: прогноз взаємин із покупцями, прогноз взаємин із постачальниками, прогноз складських запасів, прогноз виробничих потужностей, прогноз умовно-постійних витрат, прогноз комерційних умовно-постійних витрат, прогноз іншої реалізації, прогноз транзиту матеріалів і енергоресурсів, прогноз нормованих витрат, прогноз незавершеного виробництва, прогноз цін, прогноз курсів валют і інфляції, прогноз витрат майбутніх періодів, прогноз податкових платежів, прогноз амортизаційних відрахувань, прогноз доходів від позареалізаційної діяльності, прогноз кредитів банків, прогноз графіка платежів, прогноз інвестицій, прогноз погашення дебіторської заборгованості минулих років, прогноз погашення кредиторської заборгованості минулих років. На підставі приведеного переліку бізнес-прогнозів відбувається розрахунок бізнес-завдань, що визначають напрями роботи підприємства у плановому періоді. У цьому контексті автор вважає, що з метою забезпечення ефективного механізму управління фінансовим потенціалом, робота підприємства у плановому періоді повинна характеризуватися такою сукупністю бізнес-завдань: виробнича програма, бюджет продажів, бюджет закупівлі сировини і матеріалів, бюджет оплати праці, бюджет закупівлі енергоресурсів, собівартість продукції, прогноз доходів і витрат, прогнозний баланс, бюджети підрозділів.

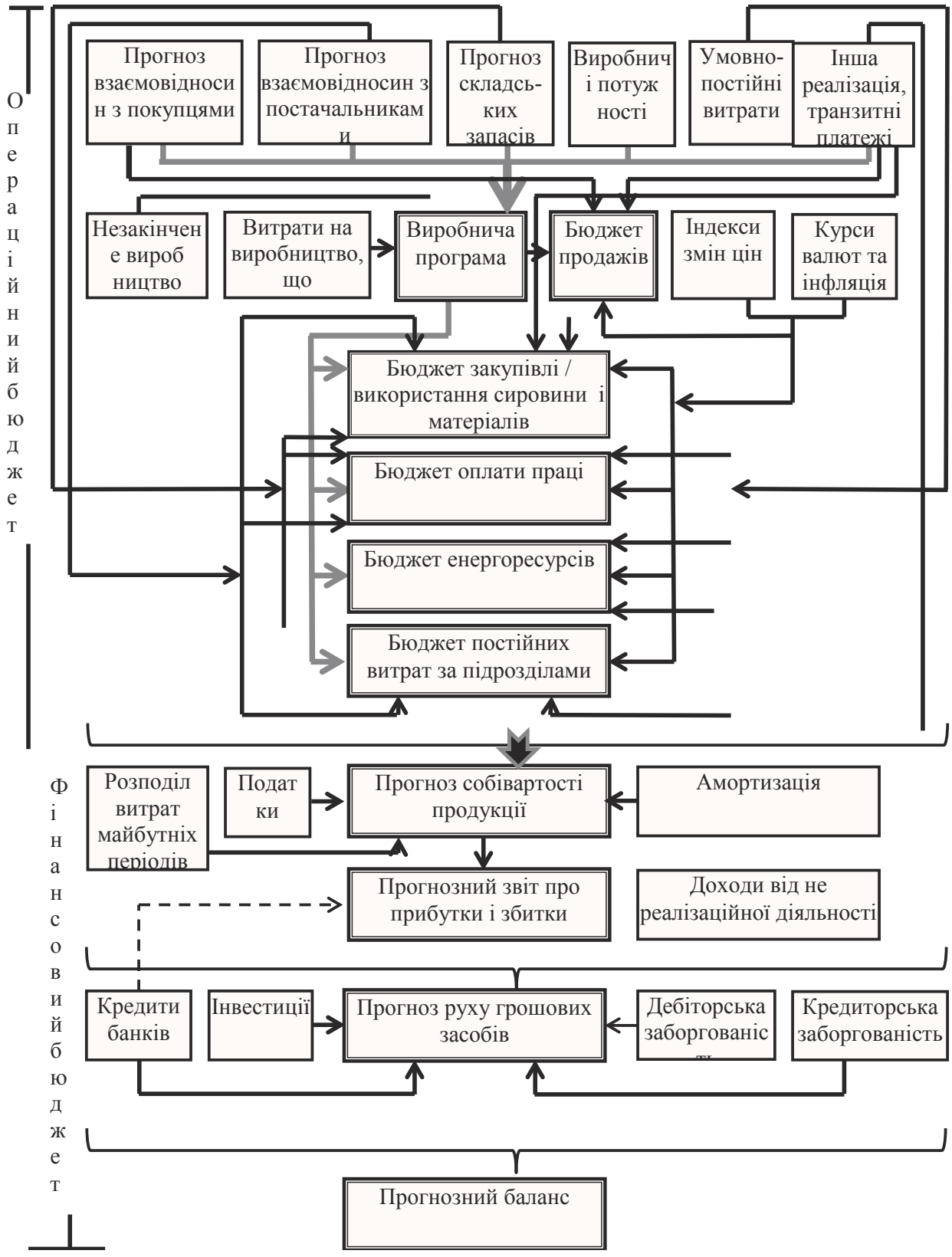

Рис. 2. Формування бюджету промислового підприємства

Висновки. Для управління фінансами промислового підприємства в цілях забезпечення стійкого економічного зростання необхідно розробити методику формування бюджету одночасно як фінансового плану, техніко-економічного регулятора параметрів плану продажів і виробничого плану для прогнозування спільної дії фінансового й операційного важелів. Це можливо лише за умов розроблення бізнес-прогнозів на підприємстві, що у сукупності призводить до формування бюджету підприємства.

Література:

1. Бланк И. А. Стратегия и тактика управления финансами / И. А. Бланк. – Киев : МП «ИТЕМлтд» СП «АДЕФ-Украина», 1996. – 534 с.

2. Білик М. Д. Фінансове планування на підприємствах в сучасних умовах / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 133–141.

3. Єлисєєва О. К. Методи та моделі оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства : [моногр.] / О. К. Єлисєєва, Т. В. Решетняк. – Краматорськ : ДДМА, 2007. – 208 с.

4. Финансовое планирование и контроль / Робсон А. П., Кеннеди Р. Й., Сасьени М. У. и др. / Под ред. М. А. Поукока и А.Х. Тейлора. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 479 с.

5. Васюренко О. В. Планування фінансового потенціалу підприємства в посткризових умовах / О. В. Васюренко, Н. О. Гнип // Збірник наукових праць. «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». – Випуск 2 (11). – 2011. – С. 112–120.

6. Donaldson G. Managing Corporation Weflth: The Operations of a Comprehensive Financial Goal System. – New York: Praeger, 1984.

7. Ковалев В. В. Анализ хозяйственной деятельности : [учеб. пособие] / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова. – М. : Проспект, 2001. – 421 с.

8. Гнип Н. О. Організаційно-економічні засади прогнозування фінансового потенціалу підприємств / Н. О. Гнип // Науково-виробничий журнал Держава та регіони. – 2010. – № 1. – С. 64–67.